

*Győri-Dani Lajos*⁵

„A világ gondja közös felelősségünk”- Máltai szerepvállalás túl Európa határain

Tisztelettel és szeretettel köszöntök mindenkit. Én egy kicsit kakukktojás vagyok ezen a mai konferencián, hiszen amiről délelőtt nagyon sok szó esett, és amivel egy kicsit a professzor urat is beelőzöm, azokról a dolgokról, jogi keretekről és általában a nemzetközi fejlesztésről és talán a mostani aktuális migráns helyzetről is szólva, én a másik oldalon állok. Én azt nézem, hogyan is működnek ezek a rendszerek, és mit is tudunk tenni azok között a keretek között, melyek rendelkezésünkre állnak.

Jómagam a Magyar Máltai Szeretetszolgálatot képviselem. A Magyar Máltai Szeretetszolgálatról szerintem keveset tudnak az itt jelenlévő fiatalok. Ezért arra készültem, hogy először bemutatom: mi is az a szervezet, amelynek a nevében mi cselekszünk, honnan jöttünk, hová tartunk, és milyen tevékenységeink vannak. De előtte két gondolatot engedjenek meg, a migrációs helyzetre való

⁵ A Magyar Máltai Szeretetszolgálat ügyvezető alelnöke

reagálásképp. Azt a felkérést kaptam, hogy a Magyar Máltai Szeretetszolgálat határon túli, külföldi tevékenységéről beszéljek. Az utóbbi két hónapot olyan városokban töltöttem, mint Röske, Hegyeshalom, Barcs, Szentgotthárd stb. Ezeken a helyeken kempingezve álltam szemben ezekkel az emberekkel. Nagyon nehéz megkerülni ezt a kérdést, de tulajdonképpen az a program és az a fejlesztés, amiről beszélünk, és amellyel egy kicsit a mi olvasatunkban is ismerkedni fogunk, éppen arról szól, hogy ha lehetséges, ezt a jelenséget helyben kerüljük el. Azokat az eszközöket és lehetőségeket mutatjuk meg a mai napon, amivel azt a nagyon picit hozzá tudjuk tenni ehhez az ügyhöz - egy pici ország pici szervezete, - hogy ha lehetséges, ne mindenki induljon el onnan, ahonnan egyébként nem feltétlenül szeretne eljönni.

A Máltai Szeretetszolgálat több mint 900 éves szervezet. Ez egy egyházi rend, a középkorban, egészen pontosan a keresztes háborúk idején alakult, és arra vagyunk nagyon büszkék, hogy tulajdonképp az első karitatív formáció volt a világon. Az első kórházak létrehozója, amit a mai értelemben is annak nevezünk. Azért mondom, hogy az első karitatív formáció, mert katolikus szerzetesrendként indult az élete, de a jelmondata, amit 960 éve használunk (1048-ban alakult egyébként a Máltai rend), így szól: "A

hit védelme és a szegények istápolása." Latinul: "*Tuitio fidei et obsequium pauperum.*"

Az egészen biztos, hogy ma már a hitvédelem egészen mást jelent, mint 960 évvel ezelőtt, de a szegények istápolása olyan küldetése ennek a szervezetnek, ami lehetővé tette, hogy 960 éven keresztül fennmaradjon. Gondoljunk bele: hogyha most kellene nekifutni egy olyan szervezet alapításának, melynek küldetése egy évezreden át képes fennmaradni és aktivitást folytatni, akkor az elég komoly feladat lenne számunkra. A mi elődeinknek valahogy ezt sikerült jól megtenniük.

A Máltai Szeretetszolgálat egyesületi keretek között működik. Hogy kapcsolódik ez a szerzetesrendhez? Nagyon egyszerűen. Ez a szerzetesrend olyan bonyolult jogi helyzetben éli az életét, hogy egyidejűleg alanya a nemzetközi jognak, tehát államként is működik, leginkább azért, mert mindig volt országa. Ma már ez nem így van, mert utoljára Málta szigetét Napóleon vette el tőle, de az államiságát ország nélkül is megtartotta, tehát a nemzetközi jognak része, alanya továbbra is. Ezen kívül egy katolikus szerzetesrend, harmadrészben pedig egy civil aktivitású szervezet. Viszont ebben a jogi helyzetben a működése gyakorlatilag szinte lehetetlen. Mindig akadályt jelent, hogy melyik országban melyik sapkája nem tud tevékenykedni. Ezért a XX. században ez a

szerzetesrend, egyben ország – amelynek egyébként Magyarországon is van nagykövetsége, és még több mint száz országban – azt a döntést hozta, hogy az aktivitásából, melyet küldetése érdekében a társadalomban fejt ki, olyan civil szervezeteket hoz létre, melyek a nevében cselekedni tudnak. Akik ugyanazon értékrend mellett, ugyanazon felügyelet mellett végzik a munkájukat, de képesek a saját jogi formájukban a lehető leghatékonyabban beavatkozni a társadalmi problémákba.

Magyarországon, egyesületi formában a rendszerváltozáskor jött létre a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, hetes számon jegyzett be minket az akkori bíróság. Nagyon büszkék vagyunk, hogy ebbe a kalapba mi is bekerültünk. A szervezet létrejöttéhez kellett egy indító lökés. Ez az indító lökés kicsit harmonizál a mostani állapottal: a keletnémet menekültek helyzete 1989-ben Magyarországon nagyon aktuális és égető probléma volt. Nem tudtunk mit kezdeni ezzel a szituációval, azonban volt egy bátor plébános Budapesten, aki azt mondta, kinyitjuk a templomajtót, a templomkertünk is elég nagy, befogadjuk ezeket az embereket. Ez volt a Máltai Szeretetszolgálat első aktivitása, ekkor alakultunk szervezetté. Ez a templom egyébként a zugligeti templom és annak kertje volt. Ekkor nagyon bátor döntést hoztunk, mert még a

rendszer váltás előttről beszélünk. Ugyan csak hónapokról van szó, de még előtte vagyunk.

A következő nagy feladatok a mi életünkben ugyanilyen hatalmi vákuumból, illetve a világ nagyon gyors változásából fakadtak, mint például a romániai forradalom, a jugoszláviai vagy délvidéki háború menekültjei. Itt nagyon sok ezer ember befogadásáról volt szó, a romániai forradalomhoz kapcsolódó humanitárius feladatokban nagyon aktívan részt vettünk. Ezek után jöttek a világban azok a nagy katasztrófák, melyekre nem voltunk felkészülve még, ahogy véleményem szerint Magyarország a rendszerváltás után nagyon sok másra sem volt felkészülve. Az árvizek például, akár Kárpátalján, akár Magyarországon, aztán eljutunk lassacskán a nemzetközi szerepvállaláshoz is. Fontos, hogy a mi identitásunkat ezek a nagyon nagy problémák, humanitárius válságok formálták és alakították. Erre is épült fel alapvetően a szervezetünk, de aztán jött a békeidő. Békeidőben is kell tudni mit csinálni. Vagy szépen eltűnünk a semmiben, vagy pedig mindig azt várjuk, hogy bekövetkezzen valami rossz, de ez nem jó identitás.

Az maradt a mi feladatunk, hogy békeidőben megpróbálunk a Magyarországon meglévő és jelentkező szociális kihívásokra valamifajta saját, máltai választ adni, és megpróbálni ezekben

tevékenykedni. Ennek az eredménye az, hogy ma a Magyar Máltai Szeretetszolgálat 1700 főállású munkatárssal 250 szociális és egészségügyi intézményt tart fenn az országban. Itt Szegeden elsősorban a hajléktalan ellátásban dolgozunk, de van még gyermekvédelmi intézményünk is, egy nagyon szép játszóterünk a Retek utcában, bizonyára többen ismerik önök közül. Ilyen módon a Magyar Máltai Szeretetszolgálat ez alatt a huszonöt év alatt az ország egyik legnagyobb civil szervezetévé vált, a hazai tevékenységei kapcsán is. Ezen túlmenően azt a célt tűzte ki magának, hogy ezen tevékenységeit a Kárpát-medencében folytatja, és kis részben szeretne bekapcsolódni nemzetközi programokba.

Mik azok az elvi alapok, amikre támaszkodtunk, amikor a nemzetközi és a saját álláspontunkat megfogalmazzuk? Ennek az első néhány dokumentuma természetesen elsősorban az egyház tanításaihoz, illetve a saját, vagyis a rend szabályaihoz kötődik. Főleg a nemzetközi tevékenységünk megalapozásához rendkívül fontosak voltak elsősorban a NEFE törvények, amikor létrejöttek, másrészt azok a nemzetközi szabályok, amelyek a nemzetközi fejlesztésben fontosak, továbbá az ehhez kapcsolódó célok, célkitűzések, illetve alapidokumentumok. Amikor hét-nyolc évvel ezelőtt úgy döntöttünk, hogy nekifutunk a nemzetközi

szerepvállalásnak is, - mert úgy gondoljuk, hogy ebben is tudunk szerepeket betölteni, - meg kellett vizsgálnunk azt, hogy honnan indulhatunk el.

A kiindulási pontunk az volt, hogy humanitárius katasztrófákban próbáltunk segíteni. Elsősorban a nagy természeti válságokkal, problémákkal kezdtük munkánkat, mert ebben könnyebb volt megtalálni a szerepünket: cunami, pakisztáni és törökországi földrengés, nagy árvizek Magyarországon és környékén. Később tevékenységeink kibővültek az ember okozta humanitárius problémákban való segítséssel is, például a Közel-Keleten. A részletek említése nélkül: itt elsősorban a Palesztin Nemzeti Hatóság területén lévő segélyprogramokról van szó, illetve a különböző ottani háborús fejezetekben, hol Libanonban, hol Szíriában. Elkezdtünk afelé fordulni, hogy hogyan lehet az ember okozta válságokban jól segíteni. Úgy döntöttünk, hogy nemcsak a humanitárius válságokban segély jellegű, illetve a katasztrófa első néhány fázisában ellátandó orvosi feladatokban veszünk részt, hanem a nemzetközi fejlesztésnek a tartós fejlesztési aspektusában, a hosszú távú fejlesztésben is szeretnénk részt venni, mely nem is biztos, hogy közvetlen válsághoz kötődik.

Szeretném feleleveníteni a délelőtti folyamán már többször megemlített Milleniumi Célokat, melyek között megpróbáltuk

megtalálni a saját helyünket, azt, hogy ebből magunk mit vállalhatunk. Az ENSZ által meghatározott nyolc Millenniumi Cél közül egyet a diámon kiemeltem: felére csökkentjük azoknak az arányát, akik tartósan nem juthatnak egészséges ivóvízhez. Mivel Magyarországon roma telepeken dolgozunk és hasonló problémákkal találkozunk, úgy döntöttünk: számunkra ez a testhez álló feladat, ebben van tapasztalatunk, megpróbálunk ebben részt venni.

A Millenniumi Célok ENSZ általi értékelésekor be kellett látni, hogy ezek jelentős mértékben nem teljesültek. A Millenniumi Célok összekapcsolódtak a hosszú távú vagy a fenntartható fejlesztési célokkal. Itt is megmaradt az egészséges ivóvízzel, illetve a szanitációval való ellátás, ami a 2015 utáni programban is megjelenik.

A WHO-nak is volt hatása ránk. Ha a WHO által a harmadik világban a jelentős halálozási okokra vonatkozóan felállított sorrendet vizsgáljuk, a listán első a fertőzött ivóvíz, a hiányos szanitációs, higiéniai- és alapszolgáltatások miatti halálozások aránya. Magyarország, Kenya és Uganda viszonylatában vizsgáljuk meg az öt éves kor alatti gyermekek halálozási számát! Míg Magyarországon 100 csecsemő hal meg 100.000 születésre vetítve,

addig ez a szám Kenyában 7300, Ugandában 9000. Halálos TBC megbetegedés Magyarországon ugyanerre a számra 1,3, míg Ugandában és Kenyában ennek a sokszorosa.

Azt tehát eldöntöttük, hogy vízzel és szanitációval akarunk foglalkozni, már csak azt kellett pontosítani, hogy hol. Azért választottuk Kelet-Afrikát, mert az ottani nyomortelepek számunkra világos célpontot jelentettek. A világon nagyon sok nyomornegyed található, és vannak olyan országok, ahol a lakosság 40-50%-a él bádóvárosokban, nyomortelepeken. Miután feltérképeztük a helyzetet, elég világos volt, hogy ezt a célterületet választjuk magunknak, itt fogunk dolgozni és projekteket végrehajtani. Két irány közül választhattunk: a kevés pénzünket beöntjük az UNICEF, az ENSZ valamelyik segélyszervezete büdzséjébe vagy egyéb nagy programba, - „Ezt is használjátok egészséggel, ezt mi gyűjtöttük össze Magyarországon” - vagy pedig nekiállunk önmagunk aktivitást fejleszteni.

Nagyon fontos volt számunkra, hogy elkerüljük a „jó szándék, de rossz megoldás” hibát, amely ma már azt hiszem meghatározó szempont a fejlesztéspolitikában. A rossz gyakorlatokat fel kell tární és el kell kerülni. Véleményem szerint nagyon fontos és érdemes is kiemelni Amartya Sen, közgazdasági Nobel-díjas

munkásságát. Neki volt bátorsága kimondani és talán elfogadtatni a világgal azt, hogy amit mi nyugatiak gondolunk a keletről, az nem helytálló. Meg kell hallgatnunk a másik felet és elfogadni, hogy ő mit talál jónak. Ha a segélyprogramjaink a mi szándékainkat képviselik, akkor azok nagyon sok esetben hatástalanok maradnak, sőt akár kárt is okoznak. Azt gondolom, az ő munkássága ebből a szempontból alapköve lehet az elkövetkezendő évtizedeknek.

Miután ezeken a belső vívódásokon végigjutottunk, úgy döntöttünk, hogy a kis magyar pénzünket nem öntjük bele nagyobb szervezetekbe, hanem megpróbáljuk elkerülni a rossz gyakorlatokat, és Kelet-Afrika nyomornegyedeibe vizes programokat fogunk vinni. Tehát összeállt a képlet, és következő lépésként ehhez helyi partnereket kellett keresnünk, helyi egyetemeket, helyi közösségeket. Nekünk ugyanis nem az volt a célunk, hogy valahol „lepottyantsunk” egy vízcsapot, hanem hogy fejlesszünk. A fejlesztés nem tárgy, a tárgy önmagában nem fejlesztés. Ráadásul egy tárgy, ha nincs tulajdonosa, gazdája, nagyon gyorsan értéktelenné is válik. Mi egy folyamatos értéket akartunk felmutatni, ami egy közösséget szolgál, közösséget épít. Ezért mindenhol, nagyon sok munkával, - sokszor több munkával, mint aztán ahogy maga a projekt végbement, - helyi civil szervezeteket kerestünk meg,

velük végiggondoltuk a teendőket, lehetőségeket kerestünk a helyi nyomornegyedekben, ahol ezeket a fejlesztéseket végrehajtottuk.

Milyen egy afrikai nyomornegyed? Mindenki látott erről képeket, de szép képeket szerintem senki. Az afrikai nyomornegyedek felépítése egészen eltér az európaiaktól, azt lehet mondani, hogy ezek a települések mozgatják sokszor még a politikát is. Ez furcsán hangzik így elsőre, de itt elképesztő mennyiségű ember él, valóban szegregáltak, nyomorban, mindenféle jogok, kormányzatiság, akár választójog és alapvető emberi jogok nélkül. A saját országa nem ismeri el sokszor ezeknek az embereknek a létezését sem, akik egyébként millió számban élnek ezeken a településeken. Nagyon furcsa, mert azt gondolhatjuk, hogy ezek az emberek összeverbuválódtak és építettek maguknak bádogkunyhókat. Nem erről van szó, ezeket a lakásokat ők bérlik. Ezek minden esetben bérlemények, legtöbb esetben tisztázatlan tulajdonú területeken, zömével vélhetően valamilyen állami vagy törzsi területen. Afrikában mivel nincs telek, nincs tartás sem. Azt, hogy egy területnek ki a tulajdonosa, időnként nem oly egyszerű eldönteni. Bérleti díjat fizetnek, de általában nem tudja senki, hogy kinek. Azt mindenki tudni véli, hogy az innen felfelé áramló pénz egyébként a politikához, illetve a törzsi vezetőkhez jut el.

Nairobiiban a nagyon hírhedt Kibera nevű nyomornegyedben 500.000 és 2 millió közé becsülik az ott élő emberek számát. A lélekszámot azért nem lehet pontosan meghatározni, mert egyrészt iszonyatosan nagy a mobilitás, másrészt senkinek sincs eszköze, hogy ott valódi becsléseket készítsen. Ezek a nyomornegyedek államok az államban, itt eleve úgy tekintik, hogy közbiztonság nem létezik, tehát a rendőrségnek itt nincs dolga. Nem létező területen pedig a rendőrség nem intézkedik és semmilyen egyéb hatóság sem. Ilyen módon ezeknek a nyomornegyedeknek a társadalmon belül teljesen önálló, mondhatjuk, farkas törvények alapján működő rendszerei vannak. Ennek ellenére nagyon érdekes, hogy a közösségek épülgetnek. Úgy tűnik, mintha lennének kerületei ezeknek a nyomornegyedeknek és nagyon furcsa, de általában valamilyen egyházi szervezethez kötődően kialakul még az önkormányzatiság csírája is. A közösségeknek még vezetőik is vannak, akikkel lehet alkudozni, tárgyalni. Mi minden esetben velük kötöttünk egyezséget, amit egy civil szervezet moderált, akik segítettek, hogy ez az egyezés fenn is maradjon. Folyamatosan szociálisan, illetve egyéb módon támogatta a helyieket, hogy amit vállaltak, üzemeltetni is tudják (pl. az általunk épített tisztavíz lelőhelyet vagy szanitációs központot). Számunkra sok esetben a

hosszantartó fenntarthatóságnak az eszköze egy ottani civil szervezettel való megegyezés, a monitoring volt.

Mi tehát konkrétan wc-eket, zuhanyzókat, csaptelepeket építünk párezres csoportoknak, akik aztán pénzért cserébe használják azt. Felmerül a kérdés, hogy miért nem ingyen. Engem is nagyon gyorsan meggyőztek ennek fontosságáról, ugyanis a nairobi vízművek 90%-a a maffia kezében van. Tehát nem egész 10%-nak van vevője, a többi vizet ellopják a hálózathoz. Az volt a feltétel tehát, hogy pénzt kell kérni a vízért. Ha ezt nem teszem, a maffia megszünteti az ingyenes vízvételi helyet, mert az ő üzletét rontom. Emellett volt egy másik helyi sajátosság: vízhordó lányok járnak vízért. Ha ingyen van víz, a lányoknak nem csak a környékről, hanem nagyon messziről is oda kell menniük érte. Tehát megszüntette volna akár kétszáz kislány iskoláztatásának a lehetőségét azonnali hatállyal, hiszen ha neki több kilométeren át kell negyven liter vizet elcipelnie naponta, ráadásul kettőt kell fordulnia, akkor nyilvánvaló, hogy az iskolából aznapról kimarad. Nagyon kicsi, de nagyon fontos információkat kell értékelnünk például egy olyan program elindítása előtt, melynek keretében felállítunk egy csapatot, megépítünk egy wc-t. Ezek onnan nézve nem annyira triviálisak.

2012-ben a Külügyi és Külgazdasági Minisztérium támogatásával egy nagyobb szabású, de azonos célú és tartalmú vállalkozás valósulhatott meg Mombasában, az ország tengerparti üdülővárosában, amelynek legnagyobb nyomortelepére a világon elsőként vezette be az ivóvizet a magyar segélyszervezet. 2013-ban Uganda fővárosában, Kampalában valósítottak meg fejlesztést a magyar Máltaiak, az afrikai nagyváros három különböző szegregált telepén. Az ugandai programban az innovációnak számító, telepi körülmények között egyedi, biogáz felhasználású központokat hoztak létre a magyar szakemberek. Az aktívház technológiából vett minta az érintett lakosoknak, víz és higiénés szolgáltatások mellett, az egészséget nem károsító lehetőséget biztosít a főzésre és az otthonok világítására. 2014-ben és 2015-ben a program Tanzániában folytatódott: Dar es-Salaam egyik súlyos hiányosságokkal rendelkező általános iskolájának ivóvízellátását fejlesztette, alakította át a Máltai Szeretetszolgálat, kétezer gyerek napi vízszükségletét biztosítva.

Végezetül a szokásoktól eltérően nem köszönöm a figyelmet, hanem *köszönik* a figyelmet⁶. Mi a sor, a jogalkotás végén állunk és *mi* szembesülünk azzal, hogy azok a célok, amiket a nagyon nagy közgyűléseken és konferenciákon meghatároznak, megvalósíthatók vagy sem, van értelmük vagy nincs.

Én azt gondolom, hogy a kitűzött célok jók. Minden cél, amit a világ kitűzött maga elé, az jó. A végrehajtásban még mindig nagyon nagy kihívások állnak előttünk, mert még mindig nem értjük egymást. Még mindig azt szeretnénk tenni, amiről mi gondoljuk, hogy az nekik jó. Ők pedig még mindig nem fogadják el és nem tudják jól használni azt, amit sok pénzből felkínálunk, mert az nekik nem olyan jó.

Úgy tűnik tehát, hogy a célok és eszközök sok esetben rendelkezésre állnak, de hiányzik mégis az az összekötő kapocs, ami talán a legfontosabb lehet. Ezt felismerve a világ már próbál nagyobb hangsúlyt fektetni a rossz gyakorlatok elkerülésére. Mi maximum pár tízezer ember életét könnyítettük meg hosszútávon. Ezeket a kis projekteket azért tartjuk nagyon fontosnak, mert ha a világ gondjai ellen nem teszünk semmit, akkor annak Röszkén

⁶ Győri-Dani Lajos prezentációjának záró diáján egy afrikai kisfiú mosolyog az egyik fejlesztési projekt eredményeképp elkészült épület előtt.
<http://www2.u-szeged.hu/irsi/docs/events/2015-11-05/Gyoridanilajos.pdf>
(a szerk.)

látszik a következménye. Világos a következménye a cselekedeteink hiányának. Ebben egy kis magyar civil szervezetnek is van dolga.

A felelősségre szeretném újra felhívni a figyelmet. Ha mi nem vállalunk felelősséget az elesettekért, akkor ők azt fogják egyszer mondani: „Légy szíves adj részt a gazdagságodból!” Ha mi nem kezeljük okosan és ügyesen a helyzetet, és ha sokat konferenciázik rajta az EU, akkor oda fogunk jutni, amit a szünetben a kollégáknak mondtam: ma az EU olyan megoldásokon gondolkodik, amik a tegnap problémái voltak, de mire bevezeti őket, a holnap problémáinak megoldására teljesen alkalmatlanok lesznek. Ezt Röszkéről meg Barcsról nézve mondom. Onnan letről úgy néz ki, hogy van egy rossz tűzoltó autónk, amivel egy slaggal lehet csak oltani, de már oda sem küldjük a tűzhöz, mert közben azon gondolkodunk, honnan lesz másik. Ezért aztán minden leég.

Én tehát azt kívánom a jogalkotóknak, hogy időnként hallgassák meg azokat, akik a helyszínen foglalkoznak ezekkel a problémákkal azért, hogy jobban ráérezhessenek saját felelősségük súlyára.

Köszönöm, hogy meghallgattak!